

JÓZEF SKRABSKI* – KRAKÓW

**PRACOWNIA INWENTARYZACJI I DIGITALIZACJI ZABYTKÓW
UNIwersytetu PAPIESKIEGO JANA PAWŁA II W KRAKOWIE
A OCHRONA ZABYTKÓW SAKRALNYCH I ARCHIWÓW
KOŚCIELNYCH W MAŁOPOLSCE**

**THE LABORATORY FOR INVENTORY AND DIGITISATION
OF MONUMENTS OF THE PONTIFICAL UNIVERSITY OF JOHN PAUL II
IN KRAKÓW AND THE PROTECTION OF SACRED MONUMENTS
AND CHURCH ARCHIVES IN LESSER POLAND**

Abstract

Established in 2007, the Laboratory for Inventory and Digitisation of Monuments of the Pontifical University of John Paul II in Kraków conducts systematic inventory work in churches of the Archdiocese of Kraków and the Diocese of Bielsko-Żywiec. Over the course of 18 years, inventory cards were developed and modern photographic documentation was created in over 200 diocesan churches and several monasteries, including the Benedictine Abbey in Staniątki, the Reformed monasteries in Wieliczka, Pilica and Kęty, the Bernardines in Alwernia, and the Cistercians in Mogiła. The result is a unique database, which currently includes 26,178 works of art and two websites. The first – Artistic Crafts in Lesser Poland (<https://ram.upjp2.edu.pl>) – provides access to all works of artistic craftsmanship developed as part of the NPRH project. The second, financed by EU funds – Sacred Heritage of Lesser Poland (<https://sdm.upjp2.edu.pl>) – contains scientific studies of selected (over 4,000) most valuable works of art in the broader context of the history of towns and parishes, the outline of which was developed as part of the project. As a result, a printed catalogue of the art collection of the Benedictine Abbey in Staniątki was also developed. In addition to works of art, the Laboratory has

* Józef Skrabski – dr hab. nauk o sztuce, adiunkt, Instytut Historii Sztuki i Kultury, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

e-mail: jozef.skrabski@upjp2.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-0339-2019>

undertaken the systematic digitisation of church archives, from the oldest parish registers to the records of episcopal visitations and the files of the bishop's offices in Kraków and Lviv. A smaller part of the materials was developed as part of the aforementioned website titled Sacred Heritage of Lesser Poland, and a larger part in the EU project Digital Archive of the Archdiocese of Kraków (<https://caak.upjp2.edu.pl>); in total, over 1,200 archival units (approx. 1 million photos) were made available.

Keywords: inventory; digitisation; Lesser Poland; Archdiocese of Kraków; church archives; church collections; sacred art; protection of sacred heritage

Translated by Marek Robak-Sobolewski

Streszczenie

Istniejąca od 2007 roku Pracownia Inwentaryzacji i Digitalizacji Zabytków Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie prowadzi systematyczne prace inwentaryzacyjne w kościołach archidiecezji krakowskiej i diecezji bielsko-żywieckiej. W przeciągu 18 lat zdołano opracować karty inwentarzowe i wykonać nowoczesną dokumentację fotograficzną w ponad 200 świątyniach diecezjalnych oraz w kilku klasztorach, w tym opactwa Mniszek Benedyktynk w Staniątkach, Reformatów w Wieliczce, Pilicy i Kętach, Bernardynów w Alwerni oraz Cystersów w Mogile. W efekcie powstała unikatowa baza danych, obejmująca na dzień dzisiejszy 26 178 dzieł sztuki i 2 portale. Pierwszy – Rzemiosło Artystyczne w Małopolsce (<https://ram.upjp2.edu.pl>) – udostępnia wszystkie dzieła rzemiosła artystycznego opracowane w ramach projektu NPRH. Drugi, finansowany ze środków unijnych – Sakralne Dziedzictwo Małopolski (<https://sdm.upjp2.edu.pl>) – zawiera opracowania naukowe wybranych (ponad 4000), najcenniejszych dzieł sztuki w szerszym kontekście dziejów miejscowości i parafii, których zarys opracowano w ramach projektu. W efekcie powstał również drukowany katalog zbiorów artystycznych opactwa Mniszek Benedyktynk w Staniątkach. Obok dzieł sztuki w Pracowni podjęto systematyczną digitalizację archiwaliów kościelnych, od najstarszych parafialnych ksiąg metrykalnych po akta wizytacji biskupich oraz akta urzędów biskupich w Krakowie i Lwowie. Mniejszą część materiałów opracowano w ramach wspomnianego portalu Sakralne Dziedzictwo Małopolski, a większą w projekcie unijnym Cyfrowe Archiwum Archidiecezji Krakowskiej (<https://caak.upjp2.edu.pl>); w sumie udostępniono ponad 1200 jednostek archiwalnych (ok. 1 mln zdjęć).

Słowa kluczowe: inwentaryzacja; digitalizacja; Małopolska; archidiecezja krakowska; archiwa kościelne; zbiory kościelne; sztuka sakralna; ochrona dziedzictwa sakralnego

Pracownia Inwentaryzacji i Digitalizacji Zabytków została powołana w roku akademickim 2007/2008 decyzją Rady Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego Papieskiej Akademii Teologicznej (obecnie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II) w Krakowie, z inicjatywy ówczesnego dziekana ks. prof. Jana Szczepaniaka. Funkcję jej kierownika, pełnioną do dzisiaj, powierzono piszącemu te słowa. Pracownię

włączono w strukturę młodego Instytutu Historii Sztuki i Kultury. Jej zadaniem jest kompleksowa inwentaryzacja oraz digitalizacja dziedzictwa sakralnego w obecnych granicach archidiecezji krakowskiej¹. Pierwszy wyjazd mający na celu realizację

¹ Świadomość potrzeby szczególnej ochrony sakralnego dziedzictwa wzrosła w kościelnych gremiach w połowie XIX wieku wraz z powołaniem w 1852 roku przez papieża Piusa IX Komisji Archeologii Chrześcijańskiej, wprowadzeniem do programów studiów przez Piusa X wykładów z archeologii chrześcijaństwa i historii sztuki kościelnej w 1907 roku, a także nałożeniem na biskupów obowiązku ustanowienia stałej komisji diecezjalnej ds. opieki nad zabytkami, czego dowodem stał się pierwszy podręcznik *Wiadomości o sztuce dla duchowieństwa, powitany i zaakceptowany przez Piusa X*. Duchowni po raz pierwszy zostali zobowiązani do inwentaryzacji dóbr kościelnych w *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1918 roku. W 1923 roku Pius XI wydał szczegółową instrukcję dotyczącą opieki nad zbiorami archiwalnymi, bibliotecznymi i muzealnymi, a 1 września 1924 roku ustanowił Papieską Komisję Centralną ds. Sztuki Kościelnej. Szczególną troskę nad dziełami sztuki kościelnej zaleca przyjęta na Soborze Watykańskim II *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*, promulgowana 4 grudnia 1963 roku przez papieża Pawła VI. Ten sam sobór polecił powołanie komisji sztuki kościelnej w każdej diecezji oraz kształcenie w tej materii alumnów seminarium. Jan Paweł II znowelizował kodeks prawa kanonicznego i zobowiązał administratorów dóbr kościelnych do sporządzania dokładnego i szczegółowego inwentarza rzeczy nieruchomości i ruchomych. W konstytucji *Pastor Bonus* z 28 czerwca 1988 roku zawarł zapis o konieczności szczególnej ochrony wszystkich dokumentów prawnych dotyczących życia i duszpasterskiej troski, nakazując: „(...) to historyczne dziedzictwo przechowywane zarówno w archiwach, muzeach jak i w bibliotekach, niech będzie powierzone kompetentnemu personelowi w tym celu, by chronić to dziedzictwo przed zaginięciem”. 8 grudnia 1999 roku wydał też list okólny do biskupów diecezjalnych mówiący o konieczności i pilnej potrzebie inwentaryzacji oraz katalogowania dóbr kulturowych Kościoła. Papieska Komisja ds. Kościelnych Dóbr Kultury wydała również szereg dokumentów związanych z funkcjonowaniem i organizacją kościelnych muzeów. W Polsce kwestie ochrony dóbr kościelnych regulowała *Instrukcja Episkopatu Polski o ochronie zabytków i kierunkach rozwoju sztuki kościelnej* z 16 kwietnia 1966 roku, w której zawarto m.in. postanowienie: „Rządcom kościołów przypominamy, że nie są oni właścicielami, lecz tylko stróżami i opiekunami dzieł sztuki sakralnej, znajdującymi się w obiektach powierzonych ich pieczy. Dlatego w żadnym wypadku nie wolno im najmniejszych nawet dzieł sztuki (jak np. zniszczone obrazy, figury, tzw. świątki, lichtarze, stare księgi, zegary) przenosić do innych kościołów, zabierać z sobą na inną placówkę, sprzedawać lub darowywać. Dzieła takie należy zabezpieczyć przed kradzieżą i zniszczeniem, a jeśli ich stan nie pozwala na ekspozycję w kościele, trzeba przechowywać je w odpowiednim pomieszczeniu jako załączek ewentualnego muzeum parafialnego, lub też przekazać muzeum diecezjalnemu”. Konferencja Episkopatu Polski w 1976 roku zatwierdziła *Statut Muzeum Diecezjalnego*. Ochronie dziedzictwa kulturalnego Kościoła i muzeom kościelnym uwagę poświęcił II Polski Synod Plenarny (1991-1999), w którego dokumencie czytamy: „Ochrona zabytków polega z jednej strony na ich inwentaryzacji, z drugiej zaś na zabezpieczeniu. Szczególna odpowiedzialność za ochronę zabytków sztuki kościelnej spoczywa na proboszczach i rektorach kościołów zabytkowych” oraz „(...) żadnemu proboszczowi nie wolno wszczynać jakichkolwiek działań przy obiekcie zabytkowym bez uzyskania zgody konserwatora diecezjalnego”. Mimo tak długiej tradycji i znaczących osiągnięć świadomość wśród duchowieństwa różnego szczebla konieczności systematycznej inwentaryzacji, a obecnie również specjalistycznej digitalizacji dziedzictwa sakralnego (zarówno dzieł sztuki, jak i archiwaliów) jest zróżnicowana, od postaw szczerze entuzjastycznych, przez obojętne, aż po wręcz niechętne, zamykające drzwi przed jakimikolwiek możliwościami prac badawczych; szczęśliwie – w mojej opinii – wyraźniejsza od lat jest pierwsza z tych postaw. Na temat inwentaryzacji dóbr kościelnych zob. A. Pawlaszyk, „*Artis thesaurum omni cura servandum*”. *Prawo kościelne w trosce*

tego zadania odbył się we wrześniu 2007 roku i objął parafie w dekanacie zatorskim. Rok później inicjatywę placówki wsparł metropolita krakowski, ówczesny arcybiskup ks. dr Stanisław Dziwisz, który pismem z 31 marca 2008 roku zwrócił się do księży proboszczów, rektorów kościelnych i administratorów dóbr kościelnych o pomoc w realizacji planowanych prac, a przede wszystkim udostępnienie do opracowania kart inwentarzowych i wykonania dokumentacji fotograficznej wszystkich dzieł niezależnie od ich stanu zachowania oraz miejsca przechowywania. Nie bez znaczenia było wsparcie finansowe udzielone przez metropolitę. Od początku Pracownia Inwentaryzacji i Digitalizacji Zabytków mogła liczyć na pomoc władz uniwersytetu oraz Fundacji im. Świętej Królowej Jadwigi głównie w zakresie finansowania wyjazdów terenowych. W 2008 i 2009 roku zinwentaryzowano i zdigitalizowano kościoły w dekanatach babickim i krzeszowickim oraz zespół kościelno-klasztorny bernardynów w Alwerni, który niedługo po tym uległ częściowemu pożarowi. W 2010 roku, dzięki dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Urzędu Miasta i Gminy Niepołomice, pracownicy Pracowni przeprowadzili inwentaryzację trzech dekanatów w obrębie województwa małopolskiego: wielickiego, wawrzeńczyckiego i niepołomickiego, w tym opactwa Mniszek Benedyktynek w Staniątkach – najstarszego żeńskiego zgromadzenia zakonnego w Polsce, istniejącego nieprzerwanie od czasów swojej fundacji (XIII wiek). Wówczas do pracowni zakupiono pierwsze profesjonalne oświetlenie fotograficzne (lampy typu flesz), a przede wszystkim profesjonalne oprogramowanie bazodanowe do archiwizacji dokumentacji opisowej i fotograficznej firmy Infogenia (Patrinet), zainstalowane na dwóch przeznaczonych do projektu komputerach. W 2010 roku, na prośbę władz klasztoru Reformatów w Pilicy i dzięki ich gościnie, pracownicy Pracowni wykonali pełną inwentaryzację zbiorów klasztoru.

Kolejnym krokiem w systematycznej inwentaryzacji dzieł sztuki w kościołach archidiecezji krakowskiej był grant uzyskany z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (11 H 12 0116 81) pt. „Rzemiosło artystyczne w kościołach Archidiecezji Krakowskiej”. W gronie osób uczestniczących we wcześniejszych pracach znaleźli się specjaliści w różnych dziedzinach, głównie tkanin liturgicznych i zabytkowego złotnictwa². Obszerny

*o zabytki sztuki sakralnej, w: Muzeum kościelne w perspektywie zadań i trendów współczesnego muzealnictwa. Materiały z sesji naukowej w dniach 14-15 czerwca 2012 roku, red. T. Dudek-Bujarek, Katowice 2012, s. 26-30. Obszerną rozprawę o ochronie dzieł sztuki sakralnej w diecezji tarnowskiej przedstawił Andrzej Laskowski (A. Laskowski, *Budując system. Ochrona zabytków sakralnych w diecezji tarnowskiej na przełomie XIX i XX wieku*, Kraków 2020). Wstęp w niniejszym przypisie oparto na wcześniej opublikowanym komunikacie, zob. J. Skrabski, *Inwentaryzacja i digitalizacja dzieł sztuki w Małopolsce, w: Inwentaryzacja zabytków w Polsce – dzieje, metody, osiągnięcia*, red. M. Woźniak, Toruń 2021, s. 289-296. O digitalizacji materiałów archiwalnych zob. *Postępowanie z materiałami archiwalnymi w archiwach kościelnych. Katalog dobrych praktyk. Wersja 1.1*”, red. R.R. Kufel, A. Laszuk, Warszawa-Zielona Góra 2023.*

² Członkami zespołu badawczego pod kierunkiem autora niniejszego tekstu byli: mgr Iwona Darska, mgr Małgorzata Dereszowska, dr hab. Michał Myśliński, mgr Karolina Sarkowicz-Szlęk, mgr Natalia Słomka-Groń, mgr Jerzy Żmudziński, mgr Anna Prokopowicz, mgr Damian Pyznar i dr hab. Andrzej Włodarek, prof. PAN. Fotografie wykonali Tomasz Śliwiński i dr Rafał Nestorow. Dodatkowo nasze prace wspierali: dr Paulina Kluz, mgr Nadia Lipiec, mgr Paulina Chełmecka,

materiał, jaki zamierzano opracować, wymagał odpowiednich narzędzi do zarządzania nim, a takim wymaganiom Patrinet już nie podołał. Przygotowano zatem koncepcję odrębnej naukowej bazy danych umożliwiającej poruszanie się po dużym materiale zabytkowym. Dzięki firmie MIKOMI opracowano schemat funkcjonalności do zarządzania podziałem administracyjnym zgodnym z GUS, podziałem administracyjnym kościelnym, zarządzania kartami katalogowymi, materiałem fotograficznym, generowaniem kart w formie pdf i docx, importowania do systemu kart roboczych z pliku Word oraz zarządzania materiałem poprzez system wyszukiwania za pomocą wcześniej opracowanych haseł (kategorii typu ornat, stuła, kielich), ludzi (biogramy osób), czasu (suwak czasu), haseł przedmiotowych oraz tagów. Wdrożony został schemat karty katalogowej spełniającej standardy opisu według sformułowanego w 1995 roku przez konsorcjum Dublin Core Matadata Initiative – Dublin Core Metadata Element Set, Object ID, czyli międzynarodowego opisu dóbr kultury, który jest rekomendowany przez ICOM oraz ISAD(G) – International Standard Archival Description³. W ten sposób opracowano wspólny dla wszystkich rodzajów dzieł schemat opisu uwzględniający m.in. lokalizację, wymiary, technikę i materiał, autora, miejsce powstania, czas powstania, opis, stan zachowania oraz szereg innych elementów związanych z naukowym opracowaniem dzieł: dzieje, zarys problematyki artystycznej, uwagi itd. Wypracowano odrębny schemat opisu tkanin wynikający z ich specyfiki (m.in. właściwości technologicznych), a więc pogranicza historii sztuki, fizyki, chemii i materiałoznawstwa. Baza umożliwiła stworzenie relacyjnej sieci powiązań między dziełem a jego autorem, dziełem i fundatorem, a w przyszłości pozwoli na stworzenie grafów połączeń w duchu narzędzi stosowanych we współczesnej humanistyce cyfrowej (nowa nauka sieci). Dzięki nowej bazie danych można uzyskać informacje o dziełach konkretnego artysty lub – przy użyciu zdefiniowanych przez nas kategorii oraz tagów – dziełach mających te same cechy technologicznego wykonania lub artystycznego zdobienia. Filtrowanie chronologiczne pozwala rozeznac się w dziełach z określonych przez użytkownika ram czasowych i terytorialnych. Baza dzieł rzemiosła artystycznego dostępna jest dla użytkowników zewnętrznych po zalogowaniu na stronie powstałego w 2018 roku portalu Rzemiosło Artystyczne Małopolski (<https://ram.upjp2.edu.pl>). Elektroniczny inwentarz obejmuje w sumie niemal 12 000 parame-
mentów liturgicznych, w tym 2798 ornatów, 222 dalmatyki, 562 kapy, 2518 stuł, 355 monstrancji, 1046 kielichów, 411 puszek na komunikanty, 420 świeczników i 370 relikwiarzy, żeby wymienić tylko te najważniejsze kategorie.

Równoległe z powyższymi pracami prowadzono inwentaryzację pozostałych dzieł sztuki, głównie przy okazji praktyk i samodzielnych wyjazdów w mniejszych zespołach. W pracach tych uczestniczyli studenci ostatnich lat studiów i młodzi doktoranci, w większości absolwenci Instytutu Historii Sztuki i Kultury UPJP2. Od początku w projekcie chętnie brali udział studenci, dodam, że nie tylko tego Instytutu. Wyjazdy z doświadczonymi inwentaryzatorami zaowocowały znakomi-

mgr Artur Karpacz, mgr Emilia Karpacz, dr Dagny Nestorow oraz studenci. Wymieniony zespół składał się z historyków sztuki, muzealników i konserwatorów, których doświadczenie wpłynęło na profesjonalizm działań i warstwę merytoryczną projektu.

³ <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/objectid> (dostęp: 27.02.2025).

tymi pracami najpierw licencjackimi, a następnie magisterskimi, otwierając wielu osobom drogę do studiów doktoranckich oraz samodzielnej pracy naukowej lub zawodowej w jednostkach muzealnych w całej Polsce. Wspólne wyjazdy stały się okazją do integracji kilku pokoleń historyków sztuki.

Terenowa inwentaryzacja opactwa Mniszek Benedyktynek w Staniątkach, przeprowadzona w 2010 roku, stała się podstawą dla naukowego opracowania jego zbiorów. W efekcie grantu realizowanego z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (11H 13 0186 82) w latach 2014-2018 powstał trzytomowy katalog zbiorów artystycznych opactwa⁴. Oprócz problemowych tekstów wprowadzających, opracowano blisko 900 not dzieł sztuki, począwszy od polichromii, poprzez wyposażenie świątyni, chór zakonny, obrazy i rzeźby w klasztorze, skończywszy na wyrobach rzemiosła artystycznego⁵. Po-

Il. 1. Obraz *Śmierć św. Benedykta*, XVIII w., opactwo Mniszek Benedyktynek w Staniątkach, fot. T. Śliwiński

wyższe prace, najpierw nad opracowaniem inwentarza, a następnie naukowego katalogu, zostały wykorzystane w projekcie ośrodka muzealnego, który od 2018 roku powstaje w miejscu dawnej szkoły klasztornej. Uczestniczki naszych wyjazdów i równocześnie studentki Wydziału Konserwacji krakowskiej ASP Barbara Krzaklewska i Nadia Lipiec pod kierunkiem prof. Marty Lempart-Gerатовskiej przeprowadziły konserwację obrazu *Śmierć św. Benedykta* z XVIII wieku, kopii obrazu Szymona Czechowicza znajdującego się w kościele Benedyktynek w Wilnie⁶ (il. 1).

⁴ Oficjalnie kierownikiem projektu był dr hab. Kazimierz Kuczman, a wykonawcami: s. mgr Małgorzata Borkowska, mgr Małgorzata Dereszowska, dr Beata Frey-Stec, mgr Paulina Kluz, dr hab. Bogusław Krasnowolski, mgr Justyna Kuska, mgr Karolina Sarkowicz-Szlęk, dr Andrzej Siwek, mgr Natalia Słomka-Groń, ks. dr Szymon Tracz, mgr Jerzy Żmudziński, Anna Prokopowicz, mgr Damian Pyznar, dr hab. Józef Skrabski i dr hab. Andrzej Włodarek. Zdjęcia wykonali: Rafał Nestorow, Piotr Jamski, Tomasz Śliwiński.

⁵ *Katalog zbiorów artystycznych Opactwa Mniszek Benedyktynek w Staniątkach*, t. 1-3, red. K. Kuczman, J. Skrabski, A. Włodarek, Kraków 2018.

⁶ *Katalog zbiorów artystycznych*, t. 2, s. 212-213, poz. II/58.

Nowy rozdział w działalności Pracowni rozpoczął się w 2017 roku. Wówczas uczelnia otrzymała dotację z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na projekt Sakralne Dziedzictwo Małopolski⁷. Realizowany pod kierunkiem piszącego te słowa, miał on na celu z jednej strony dalszą inwentaryzację i digitalizację dzieł sztuki w Małopolsce, choć nie tylko na obszarze archidiecezji krakowskiej, ale również diecezji bielsko-żywieckiej, a z drugiej upowszechnienie zgromadzonej wcześniej dokumentacji w formie dostępnej dla różnych odbiorców, od wyspecjalizowanych badaczy kultury, przez młodzież szkolną, studentów szkół wyższych, pasjonatów, skończywszy na turystach, dla których opracowano kilka problemowych tras zwiedzania. Portal, prowadzony i rozwijany w okresie trwania projektu (2020-2025) przez zespół specjalistów zatrudnionych w Pracowni, dał możliwość publikowania zagadnień związanych z istotą dziedzictwa sakralnego w Małopolsce oraz koniecznością jego ochrony (<https://sdm.upjp2.edu.pl>). Opracowano zarys dziejów ponad 160 miejscowości i parafii, w których prowadzono inwentaryzacje, oraz przygotowano noty katalogowe ponad 4000 dzieł, opatrzone źródłami archiwalnymi i literaturą przedmiotu. Dokonania te doceniła kapituła Nagrody Województwa Małopolskiego im. Mariana Korneckiego, przyznając wyróżnienie za działalność w ramach

(...) wyjątkowego projektu pn. „Sakralne Dziedzictwo Małopolski”, który umożliwił szerokiemu gronu odbiorców spotkania ze sztuką i dziedzictwem we wnętrzach drewnianych świątyń Województwa Małopolskiego, naukę obcowania z kunsztem zaklętym w drewnie oraz obudził wrażliwość na piękno, sztukę i spuściznę przodków, [praca ta – J.S.] została dostrzeżona nie tylko przez szanowne gremium przyznające Nagrodę, ale przede wszystkim przez szeroką rzeszę odbiorców, którzy dzięki portalowi odkryli bezcenną wartość obiektów drewnianych w naszym regionie⁸.

Podczas prac terenowych uwagę zespołu przykuł wysokiej klasy obraz w technice tempery na desce w kościele parafialnym w Raciborowicach, umieszczony na zaplecku ambony, za zabrudzonym przeszkleniem, niemal niewidoczny dla wiernych (il. 2). Po rozramieniu okazało się, iż na dziele widnieje sygnatura dotąd niezidentyfikowanego malarza (spłecione sygły: IG/GI) oraz data: 1526. Propozycję jego konserwacji z entuzjazmem przyjął ówczesny władarz parafii ks. Wiesław Cholewa, dla którego opracowaliśmy wniosek o sfinansowanie prac do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program prac konserwatorskich i samą konserwację wykonał mgr Grzegorz Kostecki, jeden z najbardziej doświadczonych specjalistów Pracowni Konserwacji i Restauracji Malowideł na Drewnie krakowskiej ASP. Wysoka wartość renesansowego dzieła, którego twórca uległ bez wątpienia wpływowi malarstwa niemieckiego, skłoniła władarz parafii w Raciborowicach do przekazania obrazu w formie depozytu do zbiorów Muzeum Archidiecezjalnego w Krakowie. Dzieło po raz pierwszy eksponowano publicznie na wystawie w Muzeum z okazji

⁷ RMPO, Oś 2. Cyfrowa Małopolska, Działanie 2.1. E-administracja i otwarte zasoby, Poddziałanie 2.1.2. Cyfrowe zasoby regionalne, zob. <https://upjp2.edu.pl/uniwerytet/projekty-realizowane-z-funduszy-unijnych/20162020> (dostęp: 27.02.2025).

⁸ <https://sdm.upjp2.edu.pl/blog/wyroznienie-w-ramach-nagrody-im-mariana-korneckiego-dla-naszej-pracowni> (dostęp: 4.08.2025).

Il. 2. Madonna z Dzieciątkiem, 1526, kościół parafialny w Raciborowicach (obecnie depozyt w Muzeum Archidiecezjalnym w Krakowie), fot. T. Śliwiński

100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości – Polonia Sacra⁹. Jego znaczenie dostrzegli również kuratorzy, którzy postanowili je zaprezentować na wystawie *Obraz złotego wieku* w Zamku Królewskim na Wawelu¹⁰.

Dzięki systematycznej inwentaryzacji i popularyzacji dzieł sztuki z kościołów archidiecezji krakowskiej na obu wspomnianych portalach UPJP2 udało się otoczyć szczególną opieką cztery bezcenne dzieła z kościoła parafialnego w Jordanowie. Pierwszym z nich był ornat, którego boki, wykonane z włoskiego, bordowego, jedwabnego altembasu strzyżonego, z herbem Łódzia, z syglami PTEC, pochodzą z tkaniny z fundacji biskupa krakowskiego Piotra Tomickiego (1464-1535). Wyjątkowość dzieła skłoniła ks. Pawła Gunię, proboszcza parafii, do zdeponowania bezcennego dzieła rzemiosła artystycznego w Muzeum Archidiecezjalnym w Krakowie (il. 3). Podobny los spotkał kolejny zabytek z jordanowskiej parafii, zapomniany – choć jak się później okazało, zauważony już w latach 70. ubiegłego stulecia przez wytrwanego znawcę

włoskiego malarstwa Mieczysława Morkę – obraz *Uczta u Szymona Faryzeusza*¹¹ (il. 4). To niepozorne dzieło, niewielkich rozmiarów (87,5 × 71 cm), wykonane w technice mieszanej tempery i oleju na desce topolowej, okazało się pracą Maso da San Friano (Tommaso Manzuoli) z 1556 roku, o czym przekonuje odnaleziona w trakcie konserwacji sygnatura i data: To / MDLVI¹². Szkic do dzieła odnalazł w Luwrze M. Morka, a problematykę uzupełnił piszący te słowa w nocie

⁹ *Polonia Sacra. Ze skarbów Archidiecezji Krakowskiej*, red. J. Skrabski, A. Witko, Kraków 2018.

¹⁰ G. Kostecki, J. Skrabski, *Madonna z Dzieciątkiem*, w: *Obraz złotego wieku. Kultura wizualna w czasach ostatnich Jagiellonów*, t. 2, *Katalog*, red. T. Piech, J. Wolańska, J. Ziętkiewicz-Kotz, Kraków 2023, s. 152.

¹¹ M. Morka, *Uczta w domu Szymona Faryzeusza. Nieznany obraz Maso da San Farino*, w: *Artes atque humaniora. Studia Stanisłao Mossakowski sexagenario dicta*, red. H. Samsonowicz, M. Dłutek, P. Martyn, Warszawa 1998, s. 127-142.

¹² O Maso da San Friano zob.: P.C. Brookes, *Three Notes on Maso da San Friano*, „The Burlington Magazine”, 107 (1965) no. 745, s. 192-197; tenże, *The Portraits of Maso San Friano*, „The

Il. 3. Ornat z fundacji bp. Piotra Tomickiego, przed 1535, kościół parafialny w Jordanowie (obecnie depozyt w Muzeum Archidiecezjalnym w Krakowie), fot. R. Nestorow

Il. 4. Maso di San Friano, *Uczta u Szymona Faryzeusza*, 1556, parafia w Raciborowicach (obecnie depozyt w Muzeum Archidiecezjalnym w Krakowie), fot. T. Śliwiński

katalogowej wawelskiej wystawy *Obraz złotego wieku*, na której prezentowano jordanowskie dzieło, gruntownie odrestaurowane pod kierunkiem wspomnianego wcześniej G. Kosteckiego¹³. Nadmienić jedynie należy, iż T. Manzuoli był jednym z najbliższych współpracowników Giorgio Vasariego, malarza florenckich Medyceuszy i historiografa, który w swojej publikacji o najsłynniejszych malarzach, rzeźbiarzach i architektach wymienił jednego Polaka, wybitnego mecenasa, Wawrzyńca Spytka Jordana, założyciela Jordanowa¹⁴. Dwa inne obrazy z tego samego kościoła w Jordanowie, wykonane w technice tempery na desce lipowej, *Trójca Święta* oraz *Nawiedzenie św. Elżbiety*, na tyle zainteresowały wawelskich kuratorów, iż trafiły na tę samą wawelską wystawę poświęconą sztuce ostatnich Jagiellonów w Polsce, a wcześniej odzyskały swój dawny blask dzięki drobiazgowej konserwacji przeprowadzonej w wawelskiej Pracowni Konserwacji Dzieł Sztuki¹⁵.

Na wystawie *Jacob Mertens i malarstwo krakowskie około roku 1600* w Zamku Królewskim na Wawelu (2022) zaprezentowano wcześniej zinwentaryzowane przez Pracownię dzieła. Wśród nich było *Ukrzyżowanie Chrystusa* z Pałacu Arcybiskupów Krakowskich, uznane przez autorów wystawy Krzysztofa Czyżewskiego i Marka Walczaka za dzieło Jacoba Mertensa, pochodzące ze zwieńczenia ołtarza Zwiastowania w bazylice Mariackiej w Krakowie; drugim dziełem był obraz *Archanioł Michał strącający Lucyfera* z kościoła w Mszanie Dolnej¹⁶.

Dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego, zarówno te znane, ale sfotografowane w nowoczesny sposób, jak i te zupełnie dotychczas nieznanne, stały się przedmiotami szeregu prac licencjackich i magisterskich powstałych w Instytucie Historii Sztuki i Kultury UPJPII. Jednym z nich był ornat odnaleziony podczas prac terenowych w parafii Matki Boskiej Wspomożenia Wiernych w Dobczycach. O jego szczególnej wartości artystycznej świadczy gotycka preteksta z pierwszej ćwierci XVI wieku, pochodząca z terenów Niderlandów, z przedstawieniem grupy Ukrzyżowania, dwóch aniołów z kadzielnicami po bokach oraz dwiema postaciami świętych – Marii Magdaleny i być może św. Piotra na kolumnie pionowej, pod gotyckimi baldachimami (il. 5). Przedmiotem innej pracy licencjackiej były rzadkie w zbiorach polskich antepedia wykonane z kurdybanu, zinwentaryzowane w kościołach parafialnych w Wawrzeńcycach i Nowym Targu¹⁷. W przypadku antepedium w Nowym Targu (il. 6) autorka pracy nie tylko wskazała pierwowzory graficzne zastosowanego w nim wzoru – dzieło pt. *Ornaments Divers* (Haga 1712) Daniela Marota (1661-1752),

Burlington Magazine”, 108 (1966) no. 108, s. 560-568; tenże, *A Gradino by Maso da San Friano?*, „The Burlington Magazine”, 118 (1976) no. 883, s. 686-692.

¹³ J. Skrabski, *Uczta u Szymona faryzeusza*, w: *Obraz złotego wieku*, s. 110.

¹⁴ A. Kamiński, *Jordan Spytek Wawrzyńiec z Zakliczyna h. Trąby*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XI, red. E. Rostworowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1960-1961, s. 282-283.

¹⁵ P. Kluz, *Trójca Święta*, w: *Obraz złotego wieku*, s. 114; też, *Nawiedzenie św. Elżbiety*, w: *Obraz złotego wieku*, s. 115.

¹⁶ K. Czyżewski, M. Walczak, *Jacob Mertens i malarstwo krakowskie około roku 1600*, Kraków 2022, s. 216, 326-327.

¹⁷ K. Miś, *Kurdybanowe antepedia w kościołach św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Nowym Targu o św. Marii Magdaleny w Wawrzeńcycach oraz kurdybanowa stula w Muzeum Archidiecezjalnym w Krakowie*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2015.

Il. 5. Ornat, preteksta, 1. ćw. XVI w., Niderlandy, kościół parafialny w Dobzycach, fot. R. Nestorow

Il. 6. Antependium z kurdybanu, warsztat Carolusa Jacobsa, lata 30.-40. XVIII w., kościół parafialny św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Nowym Targu, fot. R. Nestorow

architekta i projektanta czynnego na dworze Wilhelma Orańskiego – ale też możliwego twórcę Carolusa Jakobsa z Mechelen (1693-1728)¹⁸. Niemal identyczne dzieła zidentyfikowano w wielu europejskich zbiorach, w tym najbliższe nowotarskiemu w Museumslandschaft Hessen Kassel. Z kolei drugie z antepediów, w Wawrzeńczycach, mogło powstać w gdańskiej pracowni rodziny van den Heuvel, której protoplasta Maarten van den Heuvel mł. (ok. 1647-1711) należał do czołowych wytwórców kurdybanów w północnej Holandii¹⁹. Uwagi autorki i wskazane niemal bliźniacze dzieła mogą w przyszłości zostać wykorzystane w procesie konserwacji i przywracania choćby pierwotnej kolorystyki wtórnie obecnie przemalowanych dzieł.

Prace dyplomowe powstałe w Instytucie Historii Sztuki i Kultury poświęcono też XVIII-wiecznym portretom rodziny Sierakowskich w kościele w Spytkowicach k. Nowego Targu²⁰, cyklowi *Pia desideria* w kościołach we Frydmanie i Nowym Targu²¹, obrazowi autorstwa Franciszka Lekszyckiego *Matka Boska wręczająca szkaplerz św. Szymonowi Stokowi* w kościele w Głębowicach²², płycie nagrobnej Teresy Liers w kościele parafialnym w Lanckoronie²³, portretem Jana III Sobieskiego i Marii Kazimiery d'Arquin w klasztorze Cystersów w Mogile²⁴, ołtarzowi głównemu w kościele w Bolechowicach z obrazami Jana Trycjusza (*Ukrzyżowanie, Modlitwa w Ogroju*)²⁵. Jednym z ciekawszych odkrytych podczas prac terenowych dzieł jest bez wątpienia obraz ze św. Janem Chrzcicielem w kościele w Górcie Kościelnickiej (obecnie dzielnica Krakowa), powstały pod wpływem Caravaggia (il. 7)²⁶. Jak ustalił niedawno Sławomir Majoch, można go zestawić z dziełami Piera Francesca Cittadiniego (1616-1681)²⁷.

Nie byłyby to pierwszy nieznanymi wcześniej import znakomitego obrazu w Małopolsce. W zwieńczeniu ołtarza bocznego w kościele w Stryszowie odkryto obraz zapewne powstały w Rzymie, być może dzieło Pietra Braccięgo, autora trzech obrazów z apoteozą św. Stanisława w zakrystii kościoła polskiego w Rzymie (il. 8).

¹⁸ E. Koldewej, *Het Gouden Leer*, „Monumenten en Landschappen”, 11 (1992) no. 6, s. 15-29.

¹⁹ Tamże, s. 14.

²⁰ E. Piszczek, *Portrety Sierakowskich w kościele parafialnym w Spytkowicach k. Nowego Targu*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2021.

²¹ W. Plezia, *Dzieła Pia Desideria we Frydmanie i Nowym Targu – kontekst ideowy*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2021.

²² J. Babińska, *Matka Boska wręczająca szkaplerz św. Szymonowi Stokowi – domniemany obraz Franciszka Lekszyckiego w kościele parafialnym w Głębowicach*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2021.

²³ K. Sierszulska, *Płyta nagrobna Teresy Liers w kościele parafialnym w Lanckoronie*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2022.

²⁴ K. Belska, *Portrety Sobieskich w zbiorach klasztoru ojców Cystersów w Mogile*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2022.

²⁵ U. Bizunowicz, *Ołtarz główny w kościele św. św. Apostołów Piotra i Pawła w Bolechowicach – analiza struktury retabulum oraz źródła inspiracji obrazów Ukrzyżowania i Modlitwy w Ogroju autorstwa Jana Trycjusza*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2021.

²⁶ A. Jankowicz, *Obraz św. Jan Chrzciciel w kościele parafialnym w Górcie Kościelnickiej*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2021.

²⁷ S. Majoch, J. Skrabski, *Św. Jan Chrzciciel*, <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/sw-jan-chrzciciel-8> (dostęp: 4.08.2025).

Il. 7. Obraz *Św. Jan Chrzciciel*, 1. poł. XVII w., kościół Wszystkich Świętych, Kraków-Nowa Huta (dawniej Górka Kościelnicka), fot. T. Śliwiński

Il. 8. Obraz *Apoteoza św. Jana Kantego*, Pietro Bracci, po 1767, ołtarz boczny w kościele św. Jana Chrzciciela w Stryszowie, fot. T. Śliwiński

Jego pierwowzorem – zdaniem Pauliny Kluz – mogła być grafika *Sanctus Johannes Cantius Polonus Presbyter Secularis et / in Alma Universitate Cracoviensi S. Theologiae Doctor et Professor*, wykonana przez Angela Campanellę w Rzymie ok. 1767 roku, lub obraz Salvatore Monosilia, według którego została wykonana wskazana grafika²⁸. Zapewne dzieło ze Stryszowa jest tożsame z wizerunkiem tego samego świętego, który w 1777 roku przedstawił kapitule wawelskiej związany z kościołem polskim ks. Antoni Żołędziowski²⁹.

W efekcie prowadzonych od 18 lat prac powstała nowoczesna baza danych rejestrująca obecnie 26 178 dzieł sztuki z danymi opisowymi i dokumentacją fotograficzną. Karty inwentarzowe systematycznie przekazywane są parafiom, w których prowadzone były prace, wraz ze zdjęciami i z możliwością ich wykorzystania na wszelkich polach eksploatacji. Dostęp do bazy danych ma konserwator diecezjalny, który nie posiada odpowiedniej infrastruktury teleinformatycznej do przechowywania tak ogromnej ilości zdjęć. Ten drobiazgowy i scentralizowany inwentarz jest dostępny dla odpowiednich służb konserwatorskich zarówno państwowych, jak i kościelnych. Przykładem jego wykorzystania było postępowanie Komendy Głównej Policji w ustaleniu proveniencji skradzionych i szczęśliwie odzyskanych na granicy z Niemcami paramentów liturgicznych. Dzięki konsultacji z naszym zespołem błyskawicznie ustalono miejsce kradzieży i pierwotną lokalizację drogocennych przedmiotów. Elektroniczny inwentarz stał się zatem cennym narzędziem prewencyjnym w ochronie dziedzictwa kulturowego Małopolski.

W ostatnich latach istotnym obszarem działalności Pracowni stała się digitalizacja zasobów archiwalnych. O ile we wspomnianym projekcie Sakralne Dziedzictwo Małopolski digitalizacja archiwaliów była realizowana na uboczu inwentaryzacji i digitalizacji dzieł sztuki, o tyle kolejny projekt Cyfrowe Archiwum Archidiecezji Krakowskiej (<https://caak.upjp2.edu.pl>) zakładał wyłącznie digitalizację i udostępnienie archiwaliów; ochroną konserwatorską objęto 130 jednostek archiwalnych (prace wykonała Pracownia EM Sp. z o.o.) pod nadzorem wytrawnej konserwator papieru Ewy Pietrzak³⁰. Jednostki opracowali doświadczeni archiwiści³¹. W efekcie realizacji obu projektów szerokiemu gronu odbiorców udostępniono najważniejsze, często trudno dostępne, a niekiedy niedostępne w ogóle z uwagi na stan

²⁸ P. Kluz, *Apoteoza św. Jana Kantego*, <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/apoteoza-sw-jana-kantego> (dostęp: 4.08.2025).

²⁹ J. Skrabski, *Kościół polski w Rzymie: tożsamość i reprezentacja w perspektywie sztuki*, Kraków 2021, s. 461.

³⁰ Projekt był realizowany w latach 2020-2022 z Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa 2014-2020 (Działanie 2.3 POPC, Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego; Poddziałanie 2.3.1 Cyfrowe udostępnienie informacji sektora publicznego (ISP) ze źródeł administracyjnych i zasobów nauki).

³¹ W projekcie udział brali doświadczeni archiwiści kościelni pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Jacka Urbana, dyrektora Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie: mgr Delfina Kościótek (pracownik Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie), mgr Alicja Kawa (pracownik Archiwum Archidiecezji Lwowskiej im. Arcybiskupa Eugeniusza Baziaka), ks. dr Grzegorz Chrzęszcz (dyrektor Archiwum Diecezji Bielsko-Żywieckiej) oraz doświadczeni historycy i pracownicy naukowcy: dr hab. Marcin Starzyński, prof. UJ, dr Piotr Kołpak, mgr Artur Karpacz oraz mgr Emilia Karpacz.

zachowania zespoły archiwalne Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej (akta wizytacji), Archiwum Kurii Metropolitalnej (akta wizytacji biskupich i kapitulnych, akta oficjalatu i wikariatu generalnego krakowskiego, akta czynności biskupich, akta dyspens i przywilejów, akta dziekańskie, akta administracyjne, akta metrykalne wybranych parafii), Archiwum Archidiecezji Lwowskiej, które obecnie jest depozytem w Uniwersytecie Papieskim (księgi metrykalne, akta wizytacyjne, księgi konsystorskie, akta konsystorskie, akta parafialne), oraz Archiwum Diecezji Bielsko-Żywieckiej (najstarsze akta metrykalne wybranych parafii). W sumie oba projekty objęły ponad 1 200 jednostek archiwalnych (ponad 100 000 zdjęć kart/stron). O tym, iż już sam fakt cyfrowego utrwalenia, a zwłaszcza udostępnienia jest dla tych średniowiecznych i nowożytnych rękopisów formą ochrony, nie trzeba chyba nikogo przekonywać. Wszystkie zgromadzone dotąd materiały zostały zarchiwizowane w bazie danych, do której dostęp ma konserwator diecezjalny. Kopie materiałów przekazano Archiwum Kurii i Archiwum Kapituły w Krakowie oraz Archiwum Kurii Diecezjalnej w Bielsku-Białej. Złote kopie, czyli pliki surowe, ponadto zabezpieczono w bibliotece taśmowej uniwersytetu. Wszelkie prace w archidiecezji krakowskiej i diecezji bielsko-żywieckiej były prowadzone w oparciu o dwustronne umowy z uniwersytetem, regulujące precyzyjnie zasady digitalizacji, publikowania i udostępniania zasobów³². Prawa do udostępniania opublikowanych materiałów należą zarówno do uniwersytetu, jak i instytucji, które te zasoby udostępniły. Jednym z efektów realizacji projektu była konferencja naukowa „Cyfrowe Archiwa Kościelne” w dniu 8 grudnia 2022 roku, która zgromadziła znaczną liczbę słuchaczy z całej Polski³³.

Ponowna inwentaryzacja dzieł sztuki w Małopolsce wydaje się przedsięwzięciem wręcz koniecznym. Mimo iż zainteresowanie zabytkami tego regionu Polski sięga jeszcze końca XIX wieku³⁴, to kolejne inicjatywy, w tym tom *Katalogu zabytków sztuki w Polsce* z 1953 roku³⁵, karty inwentarzowe zalegające w archiwach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków³⁶, a nawet ostatni tom w niemieckiej serii

³² Umowa z Archidiecezją Lwowską z dnia 19.03.2012; Umowa z Archidiecezją Krakowską z dnia 14.04.2016 oraz Aneks do umowy z dnia 10.07.2019; Umowa z Diecezją Bielsko-Żywiecką z dnia 13.04.2016.

³³ <https://caak.upjp2.edu.pl/blog/63ac7e06f095224cb0d47a44> (dostęp: 4.08.2025).

³⁴ J. Pagaczewski, *Inwentaryzacja zabytków m. Krakowa. Kościół pod wezwaniem Ś. Mikołaja*, „Teki Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej”, 1 (1900) s. 55-89; S. Tomkowicz, *Powiat krakowski*, „Teki Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej”, 2 (1906) s. 1-318; T. Szydłowski, *Powiat nowotarski*, Warszawa 1938; J. Szablowski, *Powiat żywiecki*, Warszawa 1948.

³⁵ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. I, *Województwo krakowskie*, red. J. Szablowski, Warszawa 1953.

³⁶ J. Samek, *Wyniki inwentaryzacji zabytków rzemiosła artystycznego na terenie Krakowa (kościół i klasztor Śródmieścia)*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 22 (1960) s. 309-314; *Materiały do katalogu zabytkowego złotnictwa w Krakowie*, red. J. Samek, [mps, Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie], Kraków 1975-1981; J. Dreściak, *Klaryski*, w: *Materiały do katalogu zabytkowego złotnictwa w Krakowie*, cz. 3, red. J. Samek, [mps, Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie], Kraków 1975-1981; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa w zbiorze dokumentacji specjalistycznej Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie*, cz. I-II, Warszawa 2006.

Dehio (bez ilustracji)³⁷, nie zaspokajają potrzeb współczesnych badaczy, szczególnie w zakresie drobiazgowej dokumentacji fotograficznej, nie pozwalają w sposób kompleksowy ocenić stanu zachowania wielu artefaktów i nakreślić perspektywy kolejnych przedsięwzięć konserwatorskich. Udostępnione przez Pracownię Inwentaryzacji i Digitalizacji Zabytków Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie materiały już zainteresowały szerokie grono specjalistów, w tym historyków sztuki, ale również konserwatorów, szczególnie tych młodszego pokolenia, poszukujących w bogatym materiale tematów prac dyplomowych. Publikowany i stale wzbogacany zasób w postaci kolejnych kart inwentarzowych, opracowań naukowych oraz jednostek archiwalnych z pewnością wpłynie na rozwój badań nad dziedzictwem kulturowym Małopolski³⁸.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Opracowania

- Brookes Peter Cannon, *A Gradino by Maso da San Friano?*, „The Burlington Magazine”, 118 (1976) no. 883, s. 686-692.
- Brookes Peter Cannon, *The Portraits of Maso San Friano*, „The Burlington Magazine”, 108 (1966) no. 108, s. 560-568.
- Brookes Peter Cannon, *Three Notes on Maso da San Friano*, „The Burlington Magazine”, 107 (1965) no. 745, s. 192-197.
- Czyżewski Krzysztof, Walczak Marek, *Jacob Mertens i malarstwo krakowskie około roku 1600*, Kraków 2022.
- Dreścik Jan, *Klaryski*, w: *Materiały do katalogu zabytkowego złotnictwa w Krakowie*, cz. 3, red. J. Samek, [mps, Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie], Kraków 1975-1981.
- Gradowski Michał, Pielas Magdalena, *Katalog złotnictwa w zbiorze dokumentacji specjalistycznej Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie*, cz. I-II, Warszawa 2006.
- Kamiński Adam, *Jordan Spytek Wawrzyniec z Zakliczyna h. Trąby*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XI, red. E. Rostworowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1960-1961, s. 282-283.

³⁷ *Zabytki sztuki w Polsce. Małopolska*, red. J. Wolańska, S. Brzezicki, Warszawa 2016.

³⁸ Obecnie Pracownia Inwentaryzacji i Digitalizacji Zabytków współpracuje z Komendą Wojewódzką Policji w Krakowie, która będzie korzystać z portalu i naszej bazy w ramach wsparcia w realizacji obowiązków służbowych Koordynatora ds. Przestępczości Skierowanej Przeciwko Dobrom Kultury Wydziału Kryminalnego. Bliską współpracą są również zainteresowani pracownicy Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie, w tym delegatur w Tarnowie i Nowym Targu. Z Cyfrowego Archiwum stale korzysta Stowarzyszenie Twoje Korzenie w Polsce (<https://caak.upjp2.edu.pl/blog/63a05cdcead05643df52627b>). W ciągu trzech ostatnich lat (3 I 2022 – 3 V 2025) zasięg portalu Sakralne Dziedzictwo Małopolski objął 288 000 aktywnych użytkowników (670 000 wyświetleń), a Cyfrowego Archiwum Archidiecezji Krakowskiej – 67 000 aktywnych użytkowników (3,3 mln wyświetleń) w kilkunastu krajach na świecie.

- Katalog zbiorów artystycznych Opactwa Mniszek Benedyktynek w Staniątkach*, t. 1-3, red. K. Kuczman, J. Skrabski, A. Włodarek, Kraków 2018.
- Kluz Paulina, *Nawiedzenie św. Elżbiety*, w: *Obraz złotego wieku. Kultura wizualna w czasach ostatnich Jagiellonów*, t. 2, *Katalog*, red. T. Piech, J. Wolańska, J. Ziętkiewicz-Kotz, Kraków 2023, s. 115.
- Kluz Paulina, *Trójca Święta*, w: *Obraz złotego wieku. Kultura wizualna w czasach ostatnich Jagiellonów*, t. 2, *Katalog*, red. T. Piech, J. Wolańska, J. Ziętkiewicz-Kotz, Kraków 2023, s. 114.
- Koldewej Eloy, *Het Gouden Leer*, „Monumenten en Landschappen”, 11 (1992) no. 6, s. 8-32.
- Laskowski Andrzej, *Budując system. Ochrona zabytków sakralnych w diecezji tarnowskiej na przełomie XIX i XX wieku*, Kraków 2020.
- Materiały do katalogu zabytkowego złotnictwa w Krakowie*, red. J. Samek, [mps, Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie], Kraków 1975-1981.
- Morka Mieczysław, *Uczta w domu Szymona Faryzeusza. Nieznany obraz Maso da San Farino*, w: *Artes atque humaniora. Studia Stanisłao Mossakowski sexagenario dicta*, red. H. Samsonowicz, M. Dłutek, P. Martyn, Warszawa 1998, s. 127-142.
- Pagaczewski Julian, *Inwentaryzacja zabytków m. Krakowa. Kościół pod wezwaniem Ś. Mikołaja*, „Teka Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej”, 1 (1900) s. 55-89.
- Pawlaszczyk Adam, „*Artis thesaurum omni cura servandum*”. *Prawo kościelne w trosce o zabytki sztuki sakralnej*, w: *Muzeum kościelne w perspektywie zadań i trendów współczesnego muzealnictwa. Materiały z sesji naukowej w dniach 14-15 czerwca 2012 roku*, red. T. Dudek-Bujarek, Katowice 2012, s. 26-30.
- Polonia Sacra. Ze skarbów Archidiecezji Krakowskiej*, red. J. Skrabski, A. Witko, Kraków 2018.
- Postępowanie z materiałami archiwalnymi w archiwach kościelnych. Katalog dobrych praktyk. Wersja 1.1*, red. R.R. Kufel, A. Laszuk, Warszawa-Zielona Góra 2023.
- Samek Jan, *Wyniki inwentaryzacji zabytków rzemiosła artystycznego na terenie Krakowa (kościóły i klasztory Śródmieścia)*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 22 (1960) s. 309-314.
- Skrabski Józef, *Inwentaryzacja i digitalizacja dzieł sztuki w Małopolsce*, w: *Inwentaryzacja zabytków w Polsce – dzieje, metody, osiągnięcia*, red. M. Woźniak, Toruń 2021, s. 289-296.
- Skrabski Józef, *Kościół polski w Rzymie: tożsamość i reprezentacja w perspektywie sztuki*, Kraków 2021.
- Skrabski Józef, *Uczta u Szymona faryzeusza*, w: *Obraz złotego wieku. Kultura wizualna w czasach ostatnich Jagiellonów*, t. 2, *Katalog*, red. T. Piech, J. Wolańska, J. Ziętkiewicz-Kotz, Kraków 2023, s. 110.
- Szablowski Jerzy, *Powiat żywiecki*, Warszawa 1948.
- Szydłowski Tadeusz, *Powiat nowotarski*, Warszawa 1938.
- Tomkowicz Stanisław, *Powiat krakowski*, „Teka Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej”, 2 (1906) s. 1-318.
- Zabytki sztuki w Polsce. Małopolska*, red. J. Wolańska, S. Brzezicki, Warszawa 2016.

Netografia

- <https://caak.upjp2.edu.pl> (dostęp: 27.02.2025).
- <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/objectid> (dostęp: 27.02.2025).
- <https://ram.upjp2.edu.pl> (dostęp: 27.02.2025).
- <https://sdm.upjp2.edu.pl> (dostęp: 27.02.2025).

Kluz Paulina, *Apoteoza św. Jana Kantego*, <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/apoteoza-sw-jana-kantego> (dostęp: 27.02.2025).

Majoch Sławomir, Skrabski Józef, *Św. Jan Chrzyciel*, <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/sw-jan-chrzyciel-8> (dostęp: 27.02.2025).

Prace dyplomowe

Babińska Julia, *Matka Boska wręczająca szkaplerz św. Szymonowi Stokowi – domniemany obraz Franciszka Lekszyckiego w kościele parafialnym w Głębowicach*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2021.

Belska Klaudia, *Portrety Sobieskich w zbiorach klasztoru ojców Cystersów w Mogile*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2022.

Bizunowicz Urszula, *Ołtarz główny w kościele św. św. Apostołów Piotra i Pawła w Bolechowicach – analiza struktury retabulum oraz źródła inspiracji obrazów Ukrzyżowania i Modlitwy w Ogrojcu autorstwa Jana Trycjusza*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2021.

Jankowicz Anna, *Obraz św. Jan Chrzyciel w kościele parafialnym w Górcie Kościelniczej*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2021.

Miś Karolina, *Kurdybanowe antepedia w kościołach św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Nowym Targu i św. Marii Magdaleny w Wawrzeńczycach oraz kurdybanowa stula w Muzeum Archidiecezjalnym w Krakowie*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2015.

Piszczek Emilia, *Portrety Sierakowskich w kościele parafialnym w Spytkowicach k. Nowego Targu*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2021.

Plezia Weronika, *Dziela Pia Desideria we Frydmanie i Nowym Targu – kontekst ideowy*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2021.

Sierszulska Karolina, *Płyta nagrobna Teresy Liers w kościele parafialnym w Lanckoronie*, [mps pracy licencjackiej, Archiwum UPJP2], Kraków 2022.